

TRANSPORT LOGISTIKASI TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISHNING IQTISODIY AHAMIYATI

Zokirov Ulug‘bek Inom o‘g‘li

Axborot texnologiyalari va menejment universiteti assistent o‘qituvchisi

ANNOTATSIYA: *Zamonaviy axborot texnologiyalaridan transport logistikasi sohasida foydalanish yuk tashish xarajatlarini kamaytiradi va yuk eltib berish tezlik sur‘atini oshiradi. Zaxiralarni minimal, ammo oqilona darajada saqlab turish va mahsulotlarni belgilangan vaqtda eltib berish bugungi kunda dinamik iqtisodiyotning eng muhim majburiyatlaridan biridir. Logistika zanjirining eng asosiy vazifalaridan biri uning hamma ishtirokchilari faoliyatini tartibga solishdir. Bu majburiyat yuk eltishda kerak bo‘ladigan hujjatlarni me‘yorlashtirish, logistika zanjiridagi barcha ishtirokchilar orasida bevosita shartnomalar tuzish va xizmatlar uchun yagona buyurtma tizimini tadbiiq etish bilan amalga oshiriladi.*

Transport logistikasini samarali tarzda tashkil qilish uchun mavjud muammolarni muvofiq metod yechimlarni topish lozim. Transport va logistika klasterlarini barpo etish va logistika markazlarini tashkil etish bu sohaning o‘lishiga ulkan hissa qo‘shadi. Transport tizimi o‘zining yuqori samarasini nafaqat yangi infratuzilmaning mavjudligida, balki transport va logistika xizmatlari bozorida erkin raqobat muhiti ta‘minlanganda ham ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: *logistika, transport logistikasi, transport va logistika klasteri, logistika zanjiri, yuk tashish.*

THE ECONOMIC SIGNIFICANCE OF IMPROVING THE TRANSPORT LOGISTICS SYSTEM

Introduction. Use of modern information technologies in transport logistics field is able to decrease transport costs and increase delivery speed. It is one of the most essential needs in the fast-paced economy we are living in is to keep stock at minimal but not so much and deliver the goods on time. The logistics

chain performs the main job of controlling the operations of all of its participants. This is made possible by the standardization of documents needed for delivery, the formation of direct contractual relationships between all parties involved in the logistics chain, and the creation of a unified order system for services.

In order to develop a coherent transport logistics, methodical approaches have to be used to solve existing problems. Development of transport and logistics clusters and logistics centers plays an essential role in the growth of this sector. Modern infrastructure is not the only indicator of the high efficiency of the transport system, as well as ensuring a competitive environment within the framework of the market of transport and logistics services.

Keywords: logistics, delivery time, transport infrastructure, organization of international transportation.

Kirish

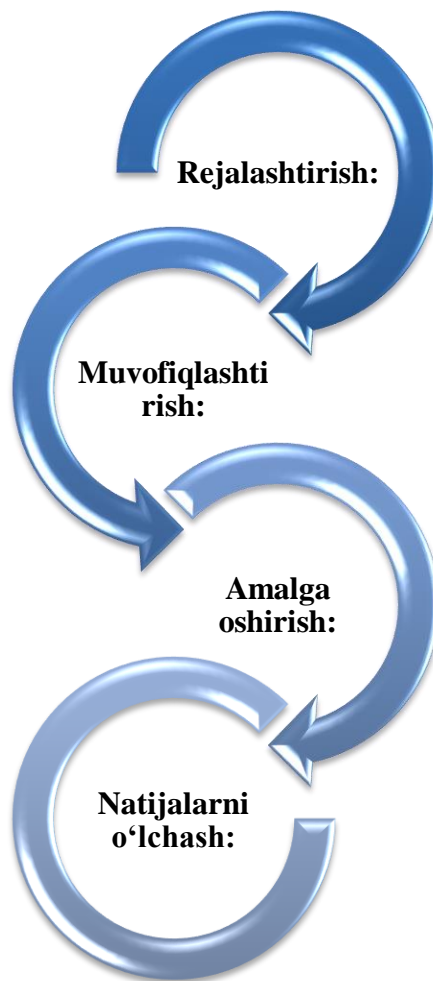
Logistika – bu resurslarni qanday sotib olish, saqlash va ularning yakuniy manzilga yetkazilishini boshqarish jarayonining umumiy atamasi. Logistika boshqaruvi potentsial distribyutorlar va yetkazib beruvchilarni aniqlash, ularning samaradorligi va qulayligini baholashni o‘z ichiga oladi. Logistika menejerlari "logistlar" deb ataladi. "Logistika" dastlab harbiy atama bo‘lib, harbiy xizmatchilar texnika va materiallarni qanday qilib olishlari, saqlashlari va tashishlari bilan bog‘liq edi. Bugungi kunda bu atama biznes sohasida, xususan ishlab chiqarish sektori kompaniyalari tomonidan resurslarni ta‘minot zanjiri bo‘ylab boshqarish va harakatlantirishni ifodalash uchun keng qo‘llaniladi¹.

Transport va logistika – bu tovarlar, xizmatlar va ma'lumotlarni bir joydan boshqa joyga ko‘chirish jarayonini rejalashtirish, muvofiqlashtirish va boshqarishni anglatadi. Bu ta‘minot zanjiri boshqaruvida juda muhim bo‘lib, tashkilotlarga mahsulot va materiallarni kerakli joyga kerakli vaqtda yetkazib berishni ta'minlash imkonini beradi. Quyida transport va logistikaning ahamiyati va uning jarayonida bajariladigan bosqichlar haqida ma'lumot beramiz.

¹ <https://www.investopedia.com/terms/l/logistics.asp>

Transport va logistikani ahamiyati. Samarali transport va logistika tashkilotlarga xarajatlarni kamaytirish, samaradorlikni oshirish va mijozlar qoniqishini yaxshilashga yordam beradi. Bundan tashqari, u global savdoda muhim rol o‘ynaydi, chunki tovar va materiallarning davlatlar va mintaqalar o‘rtasida harakatlanishini ta'minlaydi.

Transport va logistika jarayoni bosqichlari²:

1.Rejalashtirish:

Transport va logistikaning birinchi bosqichi tovarlar, xizmatlar va ma’lumotlarning harakatlanishi uchun reja ishlab chiqishni o‘z ichiga oladi. Bu quyidagilarni o‘z ichiga olishi mumkin:

- eng samarali marshrutlarni aniqlash;

² <https://www.supplychaintoday.com/what-is-transportation-and-logistics/#:~:text=Transportation%20and%20logistics%20refers%20to%20the%20process%20of,services%2C%20and%20information%20from%20one%20place%20to%20another.>

- tegishli transport vositalarini tanlash;
- yetkazib beruvchilar va mijozlar bilan muvofiqlashtirish.

2.Muvofiqlashtirish:

Reja ishlab chiqilgandan so‘ng, navbatdagi bosqich tovarlar, xizmatlar va ma’lumotlarning harakati bilan bog‘liq turli faoliyatlarni muvofiqlashtirishdir. Bu quyidagilarni o‘z ichiga olishi mumkin:

- tashuvchilar, bojxona brokerlari va boshqa uchinchi tomonlar bilan ishlash;
- jarayonni sinxronlashtirish.

3.Amalga oshirish:

Reja muvofiqlashtirilgach, transport va logistika rejasini amalga oshirish bosqichi boshlanadi. Bu quyidagilarni o‘z ichiga olishi mumkin;

- yuklarni yuk mashinalariga, kemalarga yoki samolyotlarga yuklash.
- yuklarning harakatini kuzatish va ularning kerakli joyga kerakli vaqtda yetkazib berilishini ta'minlash.

4.Natijalarni o‘lchash:

Transport va logistika jarayonining yakuniy bosqichi tizimning samaradorligini o‘lchashdir. Bu quyidagilarni o‘z ichiga oladi:

- yetkazib berish vaqtlarini kuzatish;
- tizimdagi tikaniş va cheklovlarni aniqlash;
- turli transport va logistika variantlarining samaradorligini tahlil qilish.

Transport va logistika har qanday tashkilotning samaradorligi va muvaffaqiyati uchun muhim omildir. Uning to‘g‘ri boshqaruvi xarajatlarni kamaytirish va mijozlar ehtiyojlarini qondirishda muhim rol o‘ynaydi.

Logistika xarajatlari (tarqatish xarajatlari) - bu logistika operatsiyalarini bajarish xarajatlaridir. Ularning iqtisodiy tarkibi nuqtai nazaridan logistika xarajatlari ishlab chiqarish xarajatlari, transport xarajatlari, mahsulotlarni etkazib berish xarajatlari, mahsulotlarni jo‘natish xarajatlari, saqlash xarajatlari,

qadoqlash xarajatlari va tarqatish harajatlarining boshqa tarkibiy qismlariga to'g'ri keladi.

Moslashuvchan ishlab chiqarish tizimlaridan foydalanish kichik partiyalardagi mahsulotlarni ishlab chiqarishga imkon beradi, bu mahsulotlarni saqlash uchun katta saqlash joylari talab qilinmaydi. Biroq, mahsulotlarni kichik partiyalarda uzoq masofalarga va qisqa vaqt ichida yetkazib berish zarurati paydo bo'ldi. Tovarlarining transport, qadoqlash va saqlash xarajatlari umumiy xarajatlarning 50% gacha bo'lishi mumkin. Bu esa, o'z navbatida, ushbu mahsulotning iste'molchilar orasidagi afzalliklariga ta'sir qiladi. Shu sababli, mahsulotlarni ishlab chiqaruvchilardan iste'molchilarga yetkazib berish xarajatlarini kamaytirish masalasi zamonaviy iqtisodiyot uchun juda muhim ahamiyatga ega³.

Logistika tovar oqimini optimallashtirish, ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirish va ishlab chiqarilgan mahsulotlarning tannarxini pasaytirishda muhim ahamiyatga ega⁴.

Logistika tovarlarni ishlab chiqarish joyidan iste'mol joyiga ko'chirish bilan bog'liq masalalarni kompleks tarzda hal qilish imkonini beradi⁵.

Logistika tovarlarni tashish jarayonida ishtirok etuvchi tomonlar o'rtasidagi qarama-qarshiliklarni bartaraf etadi va ularning iqtisodiy manfaatlarini uyg'unlashtirishni ta'minlaydi⁶.

Logistikaning asosiy vazifasi yuk tashish jarayonini optimallashtirishdan iborat bo'lib, bunda yetkazib berish muddati va vaqtini, tovarlarning zarur miqdori va sifatini hisobga olish muhimdir. Logistik zanjirlar va kanallar orqali tovar oqimining samaradorligini ta'minlash uchun optimal zaxiralarni saqlash va yaratish, to'g'ri qadoqlash va yetkazib berish shaklini tanlash, transport vositasini tanlash, eng maqbul yo'nalishni belgilash va tovar oqimlarini rejalashtirish zarur⁷.

³ V. Moiseev, T. Karpova, V. Ksenofontova, Generalized Transport Logistics Model (2022) 10.1007/978-3-030-96380-4_85

⁴ A. Nechyporuk, Transport logistics in a pandemic conditions 40, 26-36 (2021) 10.31617/tr.knute.2021(40)03

⁵ S. Anthreas, Transport, Logistic, and Storage (2021) 10.1201/9781003131656-8

⁶ A.M. Drozarior, Hydrogen Transport Logistics (2021) 10.13140/RG.2.2.31029.40160

⁷ S. Yekimov, E. Dosmuratova, A. Chernyaev et al, Transportation Research Procedia 63, 686-694 (2022) <https://doi.org/10.1016/j.trpro.2022.06.063>

Transport va logistika kompaniyalarining asosiy vazifalari⁸ (1-rasm)

Transport logistika yuk tashish jarayonini tashkil qilish va nazorat qilish imkonini beruvchi samarali vositadir. Transport logistika transport tizimlarini shakllantirishga yordam beradi, yetkazib berish yo‘nalishlarini optimallashtiradi va ombor-transport jarayonining yaqin o‘zaro bog‘liqligini ta’minlaydi⁹.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Bozorov, I.N., Omonov, A. A., Daliyev, Sh.K. Transport logistikasi. Oliy o‘quv yurtlari uchun o‘quv qo‘llanma. — Samarqand: SamDU nashri, 2021
2. Logistika Q.A. Dadaboyev, Mas'ul muharrir: i.f.d., prof.Toshkent Davlat iqtisodiyot universiteti.: Igtisod-moliya, 2007. - 236 b.

⁸ G. Bulkot, N. Bugay, S. Yekimov et al, Transportation Research Procedia 61, 74-77 (2022) <https://doi.org/10.1016/j.trpro.2022.01.013>

⁹ M. Jehan, Automotive transportation logistics (2021) 10.1016/B978-0-12-815974- 3.00013-7

3. Moiseev, T. Karpova, V. Ksenofontova, Generalized Transport Logistics Model (2022) 10.1007/978-3-030-96380-4_85
4. Nechyporuk, Transport logistics in a pandemic conditions 40, 26-36 (2021) 10.31617/tr.knute.2021(40)03
5. S. Anthreas, Transport, Logistic, and Storage (2021) 10.1201/9781003131656-8
6. A.M. Drozario, Hydrogen Transport Logistics (2021) 10.13140/RG.2.2.31029.40160
7. S. Yekimov, E. Dosmuratova, A. Chernyaev et al, Transportation Research Procedia 63, 686-694 (2022) <https://doi.org/10.1016/j.trpro.2022.06.063>
8. G. Bulkot, N. Bugay, S. Yekimov et al, Transportation Research Procedia 61, 74-77 (2022) <https://doi.org/10.1016/j.trpro.2022.01.013>
9. M. Jehan, Automotive transportation logistics (2021) 10.1016/B978-0-12-815974-3.00013-7
10. Jumaniyozovich, Q. S. (2024). KIBERXAVFSIZLIKNING IQTISODIYOTDAGI AHAMIYATI. «НАДЕЖДА НАЦИИ» МЕЖДУНАРОДНОГО НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКОГО КОНКУРС, 1(1).
11. Шукуров, У. (2022). ҚАШҚАДАРЁ ВИЛОЯТИ ИҚТИСОДИЁТИДА САНОАТ КОМПЛЕКСИНИНГ ҲИССАСИ. Iqtisodiyot Va ta'lim, 23(4), 256–262. https://doi.org/10.55439/ECED/vol23_iss4/a594
12. Salyaevich, J. Q., & Pardaev, O. C. (2021). Digital Transformation: The Role of a Digital Platform based on Business Model. Middle European Scientific Bulletin, 10, 280-284.
13. Uzaqov, J. N. (2024). Mintaqa ziyorat turizm salohiyatini oshirishda davlat-xususiy sheriklik mexanizmini joriy etishning iqtisodiy samaradorligi. *PROBLEMS AND SOLUTIONS OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH*, 1(3), 45-53.
14. Jumaniyozovich, Q. S. (2024). AYOLLAR TADBIRKORLIGINI RIVOJLANTIRISH ORQALI QISHLOQ HUDUDLARIDA ISH O 'RINLARI

YARATISH. *JOURNAL OF INTERNATIONAL SCIENTIFIC RESEARCH*, 1(4), 83-89.

15. Jumaniyozovich, Qulmurotov Sohibjon. "THE DEVELOPMENT OF BEEKEEPING IN THE REGION AND ITS IMPORTANCE." *European Journal of Interdisciplinary Research and Development* 25 (2024): 111-11.

16. Uzaqov, J. N. (2024). Mintaqa ziyorat turizm salohiyatini oshirishda davlat-xususiy sheriklik mexanizmini joriy etishning iqtisodiy samaradorligi. *PROBLEMS AND SOLUTIONS OF SCIENTIFIC AND INNOVATIVE RESEARCH*, 1(3), 45-53.

17. Uzaqov, J. N., & Jumanazarov, K. S. (2024, August). MINTAQADA ZIYORAT TURIZM SALOHIYATINI OSHIRISH MEXANIZMINING NAZARIY-USLUBIY ASOSLARI. In *CONFERENCE ON THE ROLE AND IMPORTANCE OF SCIENCE IN THE MODERN WORLD* (Vol. 1, No. 7, pp. 23-33).

18. Jumaniyozovich, Q. S. (2024). QISHLOQ XO ‘JALIK EKINLARINI ASALARILAR YORDAMIDA CHANGLATISHNING AHAMIYATI. *World scientific research journal*, 28(1), 120-123.

19. Jumaniyozovich, Q. S. (2024). ASALARI OILALARIDAGI ISHCHI ASALARILARNING ASAL YIG ‘IB VA QAYTA ISHLASH JARAYONI.

20. Jumaniyozovich, Q. S., & qizi Axborot, A. F. I. ASALARICHILIK KLASTERLARINI QISHLOQ XO ‘JALIGI RIVOJLANISH STRATEGIYALARIGA QO ‘SHISHNING AFZALLIKLARI VA MUAMMOLARI.

21. Inom o‘g, Z. U. B. (2024). RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITDA BIZNES JARAYONLARNI BOSHQARISHNING MARKETING STRATEGIYASI. *Journal of new century innovations*, 48(1), 124-129.

22. O‘G, Z. U. B. I. (2024). RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITDA BIZNES JARAYONLARNI BOSHQARISHNING MARKETING STRATEGIYASI. *TADQIQOTLAR. UZ*, 33(2), 116-120.

23. Muxitdinov, X. (2023). BIZNES JARAYONLARI RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISHNI MODELLASHTIRISHNING MATEMATIK VA INSTRUMENTAL USULLARI. THE INNOVATION ECONOMY, 1(01), 152-161
24. Bekmurodov Baxtiyor, & Zokirov Ulug`bek. (2024). Raqamli moliyaviy texnologiyalarning boshqaruvdagi roli va uning O'zbekiston uchun ahamiyati. SYNAPSES: INSIGHTS ACROSS THE DISCIPLINES, 1(4), 79–85. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14062978>